

Blog oktober 2025

Het sociogram; voor inzicht in de sociale cohesie.

Tijdens de 2^e groepsvormingsfase, de storming, wordt de pikorde in de (nieuwe) klas bepaald. Wil je als leerkracht meer inzicht krijgen in de sociale structuur die heerst in de klas? Dan kun je een sociogram inzetten, om zo inclusie te bevorderen, groepsproblemen aan te pakken of te voorkomen, en de klassensfeer in zijn geheel te verbeteren.

Een sociogram kun je al in de Gouden Weken, voor de herfstvakantie bijvoorbeeld, maken en neem je meerdere keren per jaar af.

Wat doet een sociogram?

- Een sociogram brengt de sociale verhoudingen en interacties binnen een basisschoolklas visueel in kaart.
- Het geeft een overzicht van hoe leerlingen zich tot elkaar verhouden en met wie ze graag of minder graag omgaan.
- Dit kan helpen om inzicht te krijgen in de sociale dynamiek en relaties binnen de groep.

Concreet kan een sociogram het volgende in kaart brengen;

1. **Vriendschappen:** Welke leerlingen beschouwen elkaar als vrienden en hoe sterk zijn die vriendschapsbanden?
2. **Isolatie:** Welke leerlingen hebben weinig of geen sociale interacties, en zijn of raken mogelijk geïsoleerd van de rest van de groep?
3. **Groepsvorming:** Welke kleine groepjes of subgroepen van leerlingen gaan vooral met elkaar om?
4. **Leiderschap en populariteit:** Welke leerlingen worden door veel klasgenoten gekozen als vriend of hebben een leidende rol in de groep?
5. **Afwijzing en conflicten:** Welke leerlingen kiezen elkaar niet of vermijden elkaar zelfs, wat op onderlinge conflicten of spanningen kan wijzen?
6. **Veranderende sociale relaties:** Door op verschillende momenten een sociogram te maken, kan je veranderingen in de sociale relaties en dynamiek binnen de groep volgen.

Hoe maak je een sociogram?

Voorbereidende vragen en observaties

Een sociogram stel je op op basis van observatie en gesprekken. Alleen observatie – welke leerlingen zie ik vaak met elkaar optrekken en wat voor gedrag tonen zij naar klasgenoten toe? – vertelt je namelijk niet alles. Maar wel veel! Een sociogram is altijd een momentopname en de combinatie met observaties vanuit de leerkracht geven een bredere context. De kennis van de leerkracht van de leerlingen in de groep zijn van groot belang bij het duiden van het sociogram.

Stel leerlingen de volgende vragen tijdens het afnamemoment (groep 1-3 op papier/middenbouw digitaal of op papier/bovenbouw meestal digitaal):

Vraag 1: Met wie **speel** je graag samen? En met wie niet?

Vraag 2: Met wie **werk** je graag samen? En met wie niet?

De leerling moet 3 andere kinderen uit de klas noemen, niet meer en niet minder. Mogelijk komt hier een loyaliteitsconflict om de hoek kijken als ze tot een grotere groep behoren. Laat weten dat de antwoorden niet met anderen zullen worden gedeeld.

We vragen ook naar met wie ze *niet* graag samen spelen of werken, omdat dit inzicht geeft voor wederzijdse negatieve keuzes (wat is hier gebeurd?) of tegenstrijdige keuzes (leerling A speelt wel graag met leerling B, maar andersom niet). Dit zijn belangrijke bevindingen omdat er vaak meer achter zit wat aangepakt moet worden voor de sociale cohesie.

Het opstellen van het sociogram

Deel op basis van de antwoorden en je observaties alle leerlingen in de volgende posities in:

1. Populaire leerlingen: deze leerlingen worden het vaakst positief gekozen.
2. Controversiële leerlingen: deze leerlingen worden vaak zowel positief als negatief gekozen (deze groep heeft extra aandacht nodig).
3. Gemiddelde kinderen die ongeveer evenveel positief en negatief worden gekozen.
4. Genegeerde kinderen die bijna niet worden gekozen, zowel positief als negatief (deze groep heeft extra aandacht nodig).
5. Afgewezen kinderen die vooral negatief worden gekozen (deze groep heeft extra aandacht nodig).

Interessante vragen hierbij zijn:

- Wat doet dit kind, of heeft dit kind gedaan, om in deze groep geplaatst te worden?
- Wat heeft deze leerling nodig om een positieve positie te verkrijgen in de groep?
- Klopt de positie van het kind met het beeld dat jij als leerkracht van hem of haar hebt?
- Hoe is jouw band als leerkracht met dit kind?
- Is er een hulpvraag die deze leerling stelt met zijn of haar gedrag?
- Wat zou de rest van de groep voor deze leerling kunnen doen?
- Heeft dit kind aansluiting bij een leerling die positiever wordt beoordeeld?

Kortom: wat zijn de mogelijkheden vanuit de leerling zelf, vanuit de groep en hoe kun jij als leerkracht dit proces begeleiden?

Praat met deze leerling in mogelijkheden in plaats van in beschuldigingen. Ga op een positieve manier met de leerling aan de slag met zijn of haar talenten en kwaliteiten. Oefen met complimenten geven en aannemen. Alles wat aandacht krijgt groeit! Laat het positieve groeien.

Meer lezen over jouw rol als leerkracht in de warme leerkracht-leerlingrelatie? Lees hier mijn [blog over inclusief onderwijs](#).

Momenten om het sociogram af te nemen

Een sociogram neem je meerdere keren per jaar af. Dit kunnen vaste momenten zijn waarop de hele school dit doet (ik vind het altijd geweldig als dit soort activiteiten vanuit de school worden begeleid), maar je kunt het ook zelf op bepaalde momenten uitvoeren. Bijvoorbeeld als je veranderingen aanvoelt, of bezig bent geweest met groepsdynamiek.

Standaard adviseer ik altijd:

- rond de herfstvakantie,
- en rond de voorjaarsvakantie,
- en als je aan de slag gaat met de groepsvorming in een dynamische/moeilijke groep. Dan kun je met het tussentijds iets vaker afnemen van een sociogram monitoren welk effect je interventies hebben.

Recentelijk vertelde een oud-coachee mij dat ze tussen de mei- en de zomervakantie een eindsociogram maakt om mee de geven aan de nieuwe leerkracht bij de overdracht. Geweldig!

Wil je als **directeur of schoolleiding** met dit soort tools aan de slag? Benader mij gerust over schoolbrede oplossingen. Zie ook mijn visual over de [Wet Veiligheid op School](#).

Wil je als **leerkracht zelfstandig** met het sociogram aan de slag en kun je daar begeleiding bij gebruiken? Ook dan sta ik voor je klaar.

Wist je dit al?

Als **Licentie Specialist Klasse(n)Kracht** begeleid en coach ik leerkrachten in het proces van de groepsvorming. Om van dynamische groepen een positieve groep te maken en ook daar te zorgen voor een krachtig en sociaal veilig leer- en leefklimaat.

Dat doe ik met behulp van de **RESPECT-aanpak van Klasse(n)Kracht**.

De RESPECT-aanpak is een gedegen methodiek om leerkrachten te versterken in de begeleiding van de groepsvorming. Deze aanpak zorgt elke keer weer voor het verkrijgen van

een sociaal veilig groepsklimaat waardoor ook de leerkracht weer zelfverzekerd, energiek en met plezier voor de klas staat.

Denk je dat jij hier ook wel wat hulp bij kunt gebruiken?

Ik ga graag samen met jou aan de slag om samen te zorgen voor een veilig sociaal klimaat en een positieve groepsdynamiek. Zodat niet alleen de leerlingen zich veilig, geaccepteerd en fijn voelen, maar ook jij weer zelfverzekerd en met plezier voor de klas staat.

Neem gerust contact met me op voor een vrijblijvend kennismakingsgesprek.

info@twinkeling-coaching.nl

06 18729168